

ARTICLES CENTRALS

Moviments socials contra violències que no es volen veure

Jordi Mir

Universitat Pompeu Fabra

M'he passat mitja vida, tota l'acadèmica, parlant de violència estructural a persones que en la majoria dels casos mai havien sentit aquest concepte i tampoc havien pensat en allò que vol ser visibilitzat, analitzat, divulgat amb aquest terme. Una vegada explicat, sembla que s'entén, una altra cosa és si es comparteix o s'assumeix. La primera vegada que vaig començar a explicar-ho va ser com a resposta a preguntes relacionades amb una mobilització social. La violència que apareix en una mobilització acostuma a ser molt fàcil d'identificar i de denunciar. Les persones que es mobilitzen són massa sovint uns altres, unes altres, i sempre és més fàcil veure com a violència el que fan les persones que no són com nosaltres, que no som nosaltres.

Els mitjans de comunicació, governs, representants polítics i societat en general identifiquen fàcilment la violència física o contra els objectes. Si un contenidor crema, si es llancen objectes contra la policia, si es trenquen vidres, si hi ha pillatge, si hi ha enfrontaments cos a cos... Si passa alguna d'aquestes coses, les crítiques són nombroses, i es fonamenten ràpidament en el suposat caràcter violent de les persones mobilitzades. Es pren una part pel tot i es pot qüestionar la mobilització en conjunt. Ho acostuma a fer qui no comparteix els motius de les mobilitzacions. Però fins i tot persones que poden compartir-los, i participar-hi, acostumen a estar especialment sensibilitzades davant d'aquestes violències i a tenir més dificultats per ser conscients de l'existència d'altres.

Però l'objectiu d'aquest article no és analitzar la violència que pot aparèixer en les mobilitzacions socials, que és una qüestió important. El que es busca és analitzar una

altra de les seves aportacions: les violències que aquestes mobilitzacions identifiquen i que intenten reduir o eliminar. La paradoxa és de grans dimensions. Hi ha moviments socials que sorgeixen per denunciar violències existents, per reduir-les i eliminar-les, i són denunciats per exercir la violència. És una constant. No fa gaires anys, un periodista de la televisió pública espanyola m'entrevistava per a un reportatge sobre mobilitzacions que utilitzaven la desobediència civil no violenta. Després d'insistir amb preguntes orientades a identificar com a violència algunes accions com ara desmuntar la barrera d'un peatge o altres d'aquest estil, em va repreguntar: Però, incomplir la llei no és ja un acte de violència?

La construcció hegemònica de la violència

Si definim la violència d'aquesta manera, com tot acte que no compleixi la llei, estem ampliant el concepte de violència incorporant-hi tota actuació que estigui fora del marc legal més enllà de com es desenvolupi. Hi ha una tendència en moltes societats a identificar com a violència tot allò que no s'accepta. Costa molt pensar que el marc legal, les administracions públiques o les empreses poden exercir violència. Són molt poques les ocasions en les quals, des del poder polític, institucional, econòmic s'assumeix aquesta realitat. Hi ha moviments que sorgeixen per denunciar aquesta realitat i canviar-la.

Sempre costen més de veure altres violències existents, aquelles contra les quals es poden estar mobilitzant els moviments socials, per exemple. No es tracta de qüestionar unes violències en comparació amb unes altres, de justificar-ne unes per altres; es tracta de ser conscients que costa molt poc veure i denunciar unes violències i que és molt difícil veure'n i denunciar-ne unes altres. A la nostra societat la violència acostuma a generar rebuig, el problema és què entenem per violència i què no.

En quants països, també en aquells que es presenten com a democràcies, les persones i els col·lectius que es mobilitzen per reivindicar drets i justícies posen en risc les seves vides? Quantes societats que es presenten i són considerades internacionalment com a democràcies pateixen alts índexs de violències de diferents tipus? Quant racisme quotidià (exclusions, discriminacions, desigualtats) es pateix fins i tot en societats que

consideren que no tenen cap problema amb el racisme? Quanta exclusió social sofreixen els sectors menys afavorits (fins i tot en societats “desenvolupades” i “riques”) en l'accés a la salut, l'educació, l'habitatge...? Quant hem trigat i trigarem a ser conscients i a actuar coherentment davant de les violències contra la natura, contra la vida, que ens han portat a estar en situació d'emergència climàtica? Quant hem trigat i trigarem a ser conscients que la mobilització social en realitat construeix pau quan denúncia violències que són invisibilitzades o de les quals encara no hi ha una gran consciència social?

“No es tracta de qüestionar unes violències en comparació amb unes altres; es tracta de ser conscients que costa molt poc veure i denunciar unes violències i que és molt difícil veure'n i denunciar-ne unes altres”

Existeix una construcció hegemònica del que considerem violència. És a dir, hi ha un conjunt d'idees dominants, majoritàries, que estableixen el que és violència, el que genera molt, poc o gens de rebuig. Unes idees que s'han convertit en establertes i dominants mitjançant un procés que, més enllà de possibles imposicions, han estat assumides per una part important de la població com a sentit comú. Un sentit comú que no respon més que a allò que s'ha anat pensant, allò de què s'ha anat parlant, allò que apareix en els mitjans, en les intervencions polítiques, en les converses a la feina, al centre d'estudi, amb la família, amb les amistats... Un sentit comú que sembla sensat, coherent, racional, però que sempre és una construcció que respon a algunes idees dominants i que acostuma a deixar fora altres maneres de veure, de pensar o d'actuar.

Són molts els moviments socials que podem analitzar per veure-ho, també ho podríem fer en diferents moments històrics i llocs..., però ara n'assenyalaria dos que ens ofereixen diferents característiques: el moviment feminista i el del dret a l'habitatge. Són moviments que podem trobar al llarg de la història i en el present. Moviments que,

com acostuma a passar, neixen en els marges i poden aconseguir arribar a la centralitat de les societats. Moviments que, com acostuma a passar en tots els que volen transformar culturalment i políticament la societat, busquen convèncer i acostumen a ser majoritàriament noviolents. Moviments que s'han desenvolupat en societats amb índexs elevats de diferents tipus de violències i també en societats que s'(auto)consideren noviolentes, democràtiques. Societats amb tan bon concepte de si mateixes que es veuen com si haguessin superat les violències.

El moviment feminista i el moviment pel dret a l'habitatge, com altres moviments, sorgeixen per denunciar violències existents en les nostres societats. Violències de diferents tipus que no són assumides com a tals en molts casos. Ens trobem davant de violències negades, amagades, justificades.

Els moviments socials que denuncien violències

Els moviments socials acostumen a trobar-se fora de les maneres majoritàries de veure, de pensar, d'actuar. La majoria dels moviments socials sorgeixen o han sorgit com una minoria, com a resposta a alguna cosa dominant o majoritària que volien canviar. No obstant, els moviments socials poden arribar a ser de masses, fins i tot majoritaris en el suport a les seves idees o reivindicacions. Poden canviar la societat, les polítiques, els poders, les idees, els valors, la cultura... Poden posar en crisi l'hegemonia de la societat, i fins i tot canviar-la.

Per exemple: per què s'ha tendit majoritàriament a pensar que trencar un vidre d'una botiga és violència i per què no s'ha considerat violència que les dones no tinguessin els mateixos drets que els homes o que patissin una violència patriarcal constant? Dins del moviment feminista sufragista del segle XIX hi va haver qui va considerar una opció de mobilització social trencar aparadors. Les feministes i sufragistes no van començar a ser mal vistes per aquests actes, ja ho eren anteriorment per les seves idees i propostes. Eren minoritàries, s'enfrontaven a l'hegemonia dominant, eren perilloses, contrahegemòniques. Però aquest tipus de comportaments les va presentar, a més, com a violentes. En canvi, es parlava molt poc o gens de la violència que podia significar el domini patriarcal sobre les dones. Quan s'ha començat a parlar de la

violència física, sexual, contra les dones? Quan s'ha començat a parlar de la violència patriarcal? Una violència acceptada i justificada socialment durant segles, encara avui en massa llocs i en massa caps. Una violència acceptada i justificada com la que podien patir altres sectors de les nostres societats. Una violència que fins i tot ha estat considerada o és considerada com a “necessària” per com són les dones.

“El moviment feminista i el moviment pel dret a l’habitatge sorgeixen per denunciar violències que no són assumides com a tals. Ens trobem davant de violències negades, amagades, justificades”

El feminisme és un moviment social de llarga trajectòria que podem estudiar per la seva emergència a partir de diferents onades. Podem pensar en la que es va viure a finals del segle XIX i principis del segle XX, com va trencar l’hegemonia dominant, com va fer visibles i inacceptables determinades violències, però també en l’onada actual. Podem pensar en com el feminisme s’ha implicat en la superació d’altres violències i en la construcció de pau en conflictes armats, però també en societats amb massa violències silenciades o invisibilitzades. Hi ha violències, massa, que continuen presents en tot tipus de societats. Encara queda molta feina per fer, per això el moviment continua.[\[1 \]](#)

El moviment pel dret a l’habitatge té també una llarga trajectòria, encara que no una identitat tan marcada com el feminisme. En la fase actual ha aparegut amb força vinculat a les crisis viscudes en el segle XXI i relacionades amb l’economia i el deute. A Espanya, una societat en què no hi havia consciència que existís una violència estructural relacionada amb l’accés a l’habitatge, ha tingut lloc una de les mobilitzacions més importants pel seu volum, durada i capacitat d’incidència. La Constitució espanyola reconeix el dret a l’habitatge, però no s’ha desenvolupat mai la llei que garanteixi aquest dret.[\[2 \]](#)

La crisi econòmica iniciada l'any 2008 va tenir diferents conseqüències i derivades. Una d'elles tenia i té a veure amb les persones que durant l'etapa de gran creixement econòmic a Espanya (1997-2007) s'havien hipotecat per adquirir un habitatge. A partir de l'any 2009 van començar els grans i nombrosos problemes per poder pagar aquests préstecs. La crisi es va aguditzar i va afectar també les persones que vivien de lloguer. Encara avui aquesta crisi està activa, ha enllaçat amb l'associada a la pandèmia, i moltes persones pateixen perquè no poden pagar l'habitatge, l'han d'abandonar o són desnonades.

El 2009 va néixer un col·lectiu a Barcelona, la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), que al cap de pocs anys va arribar a estar present en més de 200 localitats de tot Espanya. La PAH va sorgir amb la voluntat de garantir el dret a l'habitatge. El seu bon funcionament i la mobilització social del 15M a partir del 2011 van comportar aquesta gran expansió. La PAH sempre ha optat per un repertori de mobilització social no violent. Ha buscat la innovació per evitar caure en accions que considerava poc útils. Per exemple, en els seus tretze anys de vida ha organitzat molt poques manifestacions. Ha optat majoritàriament per concentracions en oficines bancàries per reivindicar condonacions de deutes o lloguers socials, bloquejos amb els cossos per aturar desnonaments, o accions de denúncia de persones parlamentàries que no estaven disposades a votar les seves propostes de llei. No han practicat la violència contra les persones o els objectes, però en alguns intents per aturar desnonaments s'han produït càrregues policials. Hi ha qui ha volgut presentar la PAH com una organització violenta, fins i tot se l'ha identificat amb el nazisme per la denúncia de les persones parlamentàries que no estaven disposades a donar suport a una possible llei que volgués canviar una llei hipotecària molt lesiva per a qui té dificultats per pagar l'habitatge, ja que pot perdre el pis i quedar-se amb el deute per pagar.

“Els moviments socials contribueixen decisivament a prendre consciència de violències que no eren percebudes, malgrat que sí que eren patides o causades”

Per contra, en el debat politicoinstitucional o mediàtic s'ha parlat molt poc de la violència que suposa no garantir el dret a l'habitatge o expulsar de casa seva persones a les quals no se'ls oferiria una alternativa residencial. Amb l'afegit de viure en una societat en què, després de la crisi econòmica i immobiliària, hi ha una gran quantitat d'habitatges no ocupats que han passat a estar administrats amb participació pública, ja que s'han rescatat amb diner públic entitats financeres que n'eren les propietàries. [\[3 \]](#)

El moviment feminista i el moviment pel dret a l'habitatge, més enllà dels èxits i fracassos, són responsables que avui es parli de violències de les quals abans no es parlava i que es treballi per revertir-les. Aquests moviments socials, com altres que treballen en altres àmbits, construeixen pau en tot tipus de societats, ja que contribueixen a la superació de diferents violències, fins i tot d'aquelles que són acceptades, invisibilitzades o no reconegudes. Fa poc que ens ha deixat bell hooks, qui va escriure:

«Avui dia es parla del problema de la violència domèstica en tants cercles, des dels mitjans de comunicació de masses fins a l'educació formal, que normalment s'oblida que va ser el moviment feminista contemporani la força que va destapar i exposar de manera radical la realitat vigent d'aquest problema. Al principi l'enfocament feminista sobre la violència domèstica només parlava de la violència dels homes contra les dones, però a mesura que el debat es va anar ampliant, es va veure que la violència també era present en les relacions entre persones del mateix sexe (les dones en relacions amb altres dones poden ser víctimes d'abús) i que les nenes i els nens també eren víctimes de la violència patriarcal adulta.» [\[4 \]](#)

Moviments socials que construeixen pau

Dedicar-se als moviments socials sovint és sinònim de ser cridat en moments de conflictivitat social, d'aldarulls o fins i tot d'episodis violents. Hi ha una tendència molt estesa a identificar la mobilització social amb la violència. Ja s'han intentat explicar algunes de les motivacions que fan que això sigui així. Comença, doncs, a ser hora de canviar la mirada dominant sobre els moviments socials, i s'han fet passos importants en aquest sentit, en part gràcies a l'increment del suport social que han aconseguit. El

moviment feminista i el del dret a l'habitatge han passat dels marges al centre. Aquest fet té múltiples implicacions que també podem veure en altres moviments que han seguit un procés semblant.

Quan analitzem l'impacte dels moviments socials, ho podem estudiar en diversos àmbits. Si pensem en aquests impactes en relació amb els diferents tipus de violències existents en les nostres societats, podem identificar la seva capacitat per denunciar-les, per frenar-les, per revertir-les, però no hem de deixar de pensar en la capacitat que tenen per generar consciència. Consciència en diferents sectors. Consciència entre les mateixes persones que protagonitzen la mobilització social, que han hagut de prendre consciència d'aquesta violència en algun moment previ. Consciència en el conjunt de la societat. Consciència en la política institucional, els partits polítics, els mitjans de comunicació... Els moviments socials, fins i tot, contribueixen decisivament a prendre consciència de violències que no eren percebudes, malgrat que sí que eren patides o causades. És a dir, contribueixen a la presa de consciència de la violència que se sofreix i que s'infringeix. Una altra cosa serà què cal fer per passar de la presa de consciència als canvis que garanteixin la desaparició d'aquestes violències.

“Quant trigarem a ser conscients que la mobilització social construeix pau quan denuncia violències que són invisibilitzades o de les quals encara no hi ha una gran consciència social?”

En relació amb la història del moviment per la pau, s'hauria de pensar i repensar la connexió entre moviments defensors de diferents causes, les vinculacions que han tingut o que no han tingut, allò que les uneix o que les separa, les dobles militàncies, els moviments de més d'una causa, les violències que es donaven en moviments que podien ser contraris a la violència i per la pau. No hem d'oblidar, per exemple, el rebuig que generava el moviment ecologista en sectors significatius del moviment antinuclear durant els anys vuitanta del segle passat, o les violències patriarcals que han existit i

que poden existir en moviments que s'anomenen alliberadors de diferents opressions. A l'obra de bell hooks hi ha aportacions molt interessants per fer-ho amb el feminisme, però convindria ampliar-ho a d'altres moviments. La violència, com la pau, té moltes cares, i no sempre n'hem estat conscients. Deia bell hooks: «La lluita feminista contra la violència envers les dones és indispensable que s'entengui com a part d'un moviment més ampli que busca posar fi a la violència».[5]

Hi ha violències que es veuen i d'altres que no. Hi ha violències que es veuen i que es consideren inacceptables i d'altres que es veuen i que es consideren acceptables, o que fins i tot s'arriben a qualificar de necessàries. El catàleg de violències “necessàries” és massa extens i ens mostra al llarg de la història i en el present com han estat i com són les nostres societats. Hi ha violències que no es veuen i hi ha qui s'esforça perquè les veiem. En totes les èpoques hi ha qui s'ha enfrontat a les violències que existeixen en les nostres societats. En totes les èpoques hi ha qui ha aconseguit que algunes d'aquestes violències es veiessin i s'intentés reduir-les o eliminar-les. Hi ha hagut moltes organitzacions, col·lectius i persones, que s'han mobilitzat per aconseguir-ho, tot i que no estigués ben vist, malgrat que les criminalitzessin o que les perseguissin per fer-ho. Si les nostres societats avui tenen menys violència, més pau, que les del passat és per la seva dedicació. Cal estudiar-ho, analitzar-ho, conèixer-ho, divulgar-ho i recordar-ho.

[Article traduït de l'original en castellà]

---

[1] Per aprofundir sobre les aportacions del feminisme en la construcció de la pau, és interessant consultar el monogràfic de la revista *Per la Pau* de l'ICIP “Reorientant la seguretat des del feminisme” (número 39, febrer 2021).

[2] Per atendre mobilitzacions més enllà del cas espanyol, podeu consultar Tattersall, Armanda i Iveson, Kurt. *People power strategies in contemporary housing movements*. International Journal of Housing Policy, 2021, i *La resistencia a los desahucios en Europa*. Rosa Luxemburg, 2016.

[3] Per aprofundir sobre la PAH s'acaben de publicar un parell d'obres de gran interès: França, João. *La PAH, manual de uso*. Rosa Luxemburg, 2021, i *La Plataforma de Afectados por*

la Hipoteca. Una década de lucha por la vivienda digna 2009-2019. Bellaterra Edicions, 2022.

[4] bell hooks. *El feminismo es para todo el mundo.* Madrid: Traficantes de Sueños, 2017, p. 87. [La traducció al català és nostra.]

[5] bell hooks. *El feminismo es para todo el mundo.* Madrid: Traficantes de Sueños, 2017, p. 89-90. [La traducció al català és nostra.]

Sobre l'autor

Jordi Mir

Jordi Mir és llicenciat i doctor en Humanitats, és professor associat a la Facultat d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona i a la Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. És membre del Centre d'Estudis sobre Moviments Socials i de l'Observatori del Sistema Universitari.

Fotografia

Membres del moviment Stop Desnonamentss protesten per evitar el desallotjament d'una família a València el 21 de juliol de 2011. Per Heino Kalis.